

Les agències de planificació lingüística a Catalunya

Albert Branchadell i Francesc Domínguez

(Universitat Autònoma de Barcelona

i Grup Català de Sociolingüística)

L'objectiu d'aquest article és fer una presentació sumària de les dues principals agències de planificació lingüística que operen a Catalunya (la Direcció General de Política Lingüística i el Consorci per a la Normalització Lingüística), i introduir alguns elements de reflexió que puguin servir per a una avaluació enraonada de la seva activitat.¹

L'article s'estructurarà en les tres seccions següents. A la secció 1 oferirem una brevíssima història de la política lingüística catalana que serveixi de marc per a l'anàlisi posterior, amb una referència al tipus de canvi sociolingüístic que s'ha perseguit en cada moment, a l'estructura organitzativa disponible i al seu marc legal d'actuació. A la secció 2 descriurem l'estructura, les funcions i l'activitat de les dues agències de planificació escollides. Cal advertir d'antuvi que les dues agències escollides no esgoten *tota* la política lingüística catalana, però sí que constitueixen el seu nucli dur, amb el DGPL com a òrgan de direcció tècnica i el CPNL com a òrgan d'execució territorial. A la secció 3, finalment, introduïrem els elements de reflexió amb la intenció crítica que hem esmentat.

¹ Aquest article és una versió resumida del treball "Agencias de planificación de lenguas minoritarias en Europa: Cataluña", que els autors van redactar per al projecte d'avaluació de les agències de planificació de llengües minoritàries de la Unió Europea, consultable al Grup de Català de Sociolingüística.

1. Breu història de la política lingüística catalana

La política lingüística catalana se sol dividir en dos grans períodes (1980-1990 i des de 1990 fins a l'actualitat),² que es poden distingir respecte als canvis sociolingüístics perseguits, l'estructura organitzativa encarregada d'implementar la política lingüística, i el marc d'actuació d'aquesta estructura organitzativa.

Abans de referir-nos a aquestes diferències, voldríem assenyalar dues característiques que s'han mantingut constants des de 1980 ençà i que singularitzen la política lingüística catalana.

La Constitució espanyola de 1978 va disposar que les "llengües espanyoles" diferents del castellà fossin oficials juntament amb el castellà a les respectives comunitats autònomes, d'acord amb els seus estatuts d'autonomia. L'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979, a més de donar compliment a aquesta previsió constitucional, va introduir les dues nocions clau que presideixen la política lingüística catalana. En primer lloc, l'article 3.1 va establir que la "llengua pròpia" de Catalunya és el català; en segon lloc, l'article 3.3 va imposar a la Generalitat un mandat de normalització lingüística. El concepte de "llengua pròpia" ha permès fonamentar una política lingüística que, dins del règim de doble oficialitat disposat per la Constitució i l'Estatut, es proposa convertir el català en la llengua predominant de la vida pública, i el terme "normalització" s'ha utilitzat per a designar aquest objectiu. Com va dir Jordi Pujol en el seu discurs programàtic davant el Ple del Parlament de Catalunya el dia 22 d'abril de 1980, "només aconseguirem la normalització de la llengua catalana si el seu ús esdevé predominant, tot convivint amb la llengua de l'Estat, oficial també a Catalunya" (*Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 4, 22 d'abril de 1980).

² Aquesta divisió ha estat proposada tant pels mateixos encarregats de la política lingüística (Reniu 1990; Marí 1992) com per observadors independents (Ginebra 1992). El trànsit d'una etapa a l'altra es pot situar en la conferència que, sota el títol "Un nou impuls a la política lingüística", va pronunciar el 9 de juliol de 1990 l'aleshores director general de Política Lingüística, Miquel Reniu. Darrerament, Aymà (1998) ha proposat no dos sinó tres períodes, que coincideixen amb els mandats respectius dels tres directors generals de Política Lingüística (Aina Moll, Miquel Reniu i Lluís Jou).

Aquest objectiu, que va ser proclamat oficialment en una Declaració del Consell Executiu de la Generalitat el dia 24 de juliol de 1980, és la primera constant que ha caracteritzat la política lingüística catalana des de 1980 ençà. Amb la seva crida a les entitats públiques i privades perquè col·laboressin en la difusió social del català, la Declaració va introduir la segona constant que volem esmentar aquí. Al marge de si els seus intents han reeixit o no, la Generalitat sempre ha perseguit la implicació de tots els sectors socials en la seva política lingüística: aquest interès va ser prominent en la primera gran campanya de sensibilització de 1982, que es va celebrar sota el lema “el català, cosa de tots”, i es pot resseguir fins a l'actualitat, sobretot en la concepció participativa del Pla general de normalització lingüística aprovat l'any 1995. Com va dir Isidor Marí, antic subdirector general de Política Lingüística, una de les hipòtesis des de les quals es va concebre la política de normalització lingüística era que “la normalització lingüística avançarà gràcies a la confluència de dos factors complementaris; l'acció ciutadana (l'impuls participatiu de la societat civil) i l'acció dels poders públics (la política lingüística)” (Marí 1992: 28).

Un cop fetes aquestes remarques, és el moment d'assenyalar les diferències entre els dos períodes de la política lingüística catalana, que com ha quedat explicat no inclouen un canvi d'objectiu últim.

Respecte als canvis sociolingüístics perseguits, la primera etapa es va caracteritzar per un èmfasi en la sensibilització de la població, en l'ús oficial de la llengua per part de les administracions catalanes (autonòmica i local) i sobretot en l'extensió del coneixement del català, que es va basar en les possibilitats ofertes per la Llei 7/1983, de normalització lingüística a Catalunya, en l'àmbit de l'ensenyament i en els dels mitjans de comunicació. En aquest últim sentit, les dues fites principals d'aquest període van ser la implantació d'un model lingüísticoescolar caracteritzat per l'ús progressiu del català com a vehicle d'instrucció i la posada en marxa dels mitjans de comunicació propis de la Generalitat (Catalunya Ràdio l'any 1983 i TV3 l'any 1984); un cop posades les bases de l'extensió del coneixement del català, l'objectiu principal de la segona etapa és l'extensió del seu ús “social”, expressió sota la qual cal entendre la generalització de l'ús del català en tots els àmbits de la societat, d'acord amb l'objectiu genèric de fer-ne la llengua “predominant”. Com va dir

Miquel Reniu en la seva conferència de 1990, la nova orientació de la política lingüística que ell proposava havia de ser “que els notables avenços en el coneixement del català dels joves es transformin en augments substancials en l'ús de la llengua catalana” (Reniu 1990: 52), cosa que hauria de permetre avançar cap a la consecució de l'objectiu últim de “restablir el català com a llengua territorial de Catalunya” (Reniu 1990: 74).

Pel que fa a l'organització, la primera etapa es va caracteritzar per la creació i la consolidació de la DGPL, que va anar acompanyada d'un desplegament de la política lingüística entre els departaments de la Generalitat; la segona etapa es distingeix de la primera perquè el desplegament interdepartamental s'ha completat amb un desplegament tant territorial com sectorial, amb la posada en marxa del CPNL (constituït formalment l'octubre de 1988) i dels diferents serveis lingüístics (des de 1989). Una altra fita important d'aquesta segona etapa ha estat la creació del Consell Social de la Llengua Catalana (1991), amb un paper decisiu en la concepció, l'elaboració, la implementació i el seguiment del Pla general de normalització lingüística.

Finalment, pel que fa al marc d'actuació de les agències de planificació lingüística, la primera etapa va ser dominada per la preparació, l'aprovació i el desplegament de la Llei 7/1983, desplegament que va ser especialment fructífer en els àmbits de l'ensenyament i de l'ús oficial, i per l'absència d'un pla director que orientés l'activitat de les agències de planificació lingüística, una absència constatada per tots els analistes i concedida pels mateixos responsables de la política lingüística; la segona s'ha caracteritzat per la reforma de la legislació (anunciada l'any 1990, intentada l'any 1993 i consumada l'any 1997 amb l'aprovació de la Llei 1/1998, de política lingüística), i molt especialment per la introducció, per primera vegada, d'un pla estratègic general concebut simultàniament com a explicitació dels objectius generals i específics de la política lingüística catalana i com a marc d'actuació de les agències de planificació lingüística. A propòsit d'aquesta qüestió, és oportú remarcar que la Llei 1/1998, a diferència de la Llei 7/1983, imposa al Govern de la Generalitat l'*obligació* de dotar-se “d'instruments de planificació lingüística general consistents en programes periodificats, per tal d'establir els objectius i les mesures més convenients en cada moment i avaluar-ne els resultats”

(article 39.1). En consonància amb la segona constant de la política lingüística catalana que hem definit aquí, la Llei estableix que l'elaboració d'aquests instruments de planificació "ha de ser concertada amb els diversos agents i col·lectius implicats".

Una circumstància que no es pot perdre de vista en cap història de la política lingüística catalana és que la legislació lingüística catalana ha hagut d'afrontar notables dificultats polítiques i jurídiques en el context espanyol. En aquest sentit, convé recordar que, negligint la unanimitat amb què havia estat aprovada, el Govern espanyol va impugnar la Llei 7/1983 davant el Tribunal Constitucional, que va anul·lar-ne dues disposicions menors en una sentència de 1986. Més greu va ser la impugnació de la Llei de la funció pública de 1985, que va deixar en suspens durant anys l'obligació d'acreditar el coneixement del català per part dels aspirants a funcionari de la Generalitat. El moment de màxima tensió es va assolir l'any 1994, quan un antic recurs contenciós administratiu presentat l'any 1983 va portar el Tribunal Suprem a dubtar de la constitucionalitat de tot el capítol d'ensenyament de la Llei 7/1983. Cal dir que la conflictivitat lingüística amb el Govern espanyol ha minvat substancialment des que Convergència i Unió ha establert aliances parlamentàries amb els governs minoritaris del PSOE (1993-1996) i del PP (des de 1996). Molt probablement, l'aliança parlamentària amb el PP és un dels factors explicatius de la no presentació de cap recurs d'inconstitucionalitat contra la Llei 1/1998 per part del Govern espanyol ni per part del Defensor del Poble, malgrat les significatives reserves expressades en l'informe donat a conèixer per aquesta institució l'abril de 1998.

2. Descripció de les agències de planificació lingüística

2.1. DGPL

2.1.1. Estructura i funcions de la DGPL

La DGPL és una de les tres direccions generals en què s'estructura el Departament de Cultura de la Generalitat. Es tracta, doncs, d'una agència de planificació lingüística de caràcter governamental,

totalment inserida en l'organització administrativa de la Generalitat, el màxim responsable de la qual té la consideració de "càrrec polític" i els treballadors de la qual tenen majoritàriament la condició de funcionaris. La cadena de comandament segueix el tipus piramidal característic de l'Administració catalana: el director general de Política Lingüística atén les directrius polítiques que, per mitjà del secretari general del Departament de Cultura, imparteix el Consell Executiu, i, al seu torn, les transmet als caps dels tres serveis que formen la DGPL, organitzats en seccions que tenen el seu cap respectiu.

La DGPL va adquirir la seva estructura bàsica actual per mitjà del Decret 173/1991, que va crear una Subdirecció General de Política Lingüística, de la qual depenen el Servei d'Assessorament Lingüístic, el Servei de Normalització Lingüística i l'Institut de Sociolingüística Catalana. La DGPL, d'altra banda, manté una relació orgànica amb quatre ens implicats en el procés de normalització lingüística: la Junta Permanent de Català, la Comissió Tècnica i la Xarxa Tècnica de Política Lingüística (successores de l'antiga Comissió per a la Normalització Lingüística), el Centre de Terminologia TERMCAT i el Consell Social de la Llengua Catalana.

Les funcions de la DGPL han estat definides pels decrets 115/1980, 397/1983, 173/1991 i 36/1998, que les resitua en el nou escenari creat per la Llei 1/1998. D'acord amb aquest últim decret, són funcions de la DGPL donar tot el suport tècnic necessari a tots els departaments de la Generalitat en matèria de política lingüística; elaborar els instruments de planificació lingüística general que preveu l'article 39.1 de la Llei; preparar l'informe anual al Parlament previst per l'article 39.3 de la Llei; fer el seguiment de l'aplicació de la política lingüística per part de l'Administració i dels agents socials; vetllar per l'ús correcte de la llengua catalana per part dels departaments de la Generalitat, d'acord amb la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans; i dirigir i coordinar la Xarxa Tècnica de Política Lingüística, que té encomanada la doble tasca d'assegurar la normalització interna dels organismes de la Generalitat i de fer efectiva l'acció normalitzadora d'aquests organismes en els seus àmbits d'actuació respectius.

A la taula següent es pot veure el pressupost executat per la DGPL en el període 1981-1996:

<i>any</i>	<i>pressupost executat per la DGPL</i>	<i>% sobre el pressupost executat pel Departament de Cultura</i>
1981	56.046.958	5,56
1982	211.744.410	5,66
1983	326.196.909	7,00
1984	376.597.429	9,16
1985	486.607.611	8,90
1986	476.599.097	8,60
1987	597.356.893	7,60
1988	622.645.729	7,20
1989	811.245.574	6,76
1990	1.493.348.172	8,99
1991	1.915.648.923	10,08
1992	1.853.925.221	8,71
1993	1.859.494.262	8,29
1994	1.947.261.884	8,56
1995	1.364.774.537	7,33
1996	1.470.599.724	4,71 ³

A propòsit d'aquesta qüestió, cal dir que la DGPL, com qualsevol altre òrgan de la Generalitat, no té autonomia financera; el seu pressupost

³ L'any 1996 les secretaries generals d'Esports i Joventut van ser incorporades al Departament de Cultura. Sense aquesta incorporació, el pressupost executat per la DGPL hauria representat el 6,4% dels pressupost total executat pel Departament de Cultura.

forma part del pressupost general del Departament de Cultura, que és fixat anualment pel Consell Executiu de la Generalitat en funció de criteris primordialment polítics. Des de 1995, el Consell Executiu practica una política de contenció pressupostària que ha afectat seriosament la DGPL. Amb tot, l'aprovació de la Llei 1/1998 va significar una priorització relativa del pressupost de la DGPL, que va passar de 1.439.028.312 PTA l'any 1997 a 1.889.028.312 l'any 1998, sense superar els màxims històrics de 1991 i 1994.

A la taula 2 es pot veure l'evolució de la plantilla de la DGPL en el període 1982-1996:

<i>any</i>	<i>plantilla de la DGPL</i>	<i>% sobre la plantilla del Departament de Cultura</i>	<i>plantilla del Departament de Cultura</i>
1982	24	4,1	579
1983	23	4,1	559
1984	25	4,4	567
1985	36	5,5	647
1986	70	9,7	721
1987	81	10,7	756
1988	93	11,4	812
1989	92	11,0	833
1990	89	10,5	845
1991	91	10,1	894
1992	95	9,9	958
1993	100	10,2	975
1994	103	10,0	1.020

1995	106	11,3	937
1996	106	7,8	1.355 ⁴

Com qualsevol altre òrgan de la Generalitat, la DGPL no té una política de personal pròpia: la política de personal depèn de la Secretaria General del Departament de Cultura, que té l'obligació de complir els acords de govern sobre aquest tema que adopta el Consell Executiu. La plantilla actual de la DGPL és formada majoritàriament per funcionaris (més d'un 75%), distribuïts segons l'escala funcional de la Generalitat (subaltern, auxiliar, administratiu, titulat superior), amb el benentès que els titulats superiors de la DGPL són del cos específic de planificació lingüística. Per a accedir a aquest cos, els aspirants han de ser llicenciats en Filosofia i Lletres, Filologia, Geografia i Història, Ciències de l'Educació o Sociologia, i s'han d'examinar d'un temari específic que inclou temes de sociolingüística general, sociologia i psicologia social, situació sociolingüística internacional i planificació lingüística. Cal dir que des de 1993 no hi hagut oposicions per a aquest cos específic.

2.1.2. Activitats de la DGPL

Durant els primers anys de la seva existència, la DGPL va dedicar una part important dels seus esforços a campanyes generals de sensibilització, que van fer palès el desig ja esmentat d'aconseguir una vertebració entre els poders públics i la societat civil a l'entorn de l'objectiu de la normalització lingüística. En aquest sentit, destaquen la campanya desenvolupada entre octubre de 1981 i maig de 1982 sota el lema "El català, cosa de tots", la campanya de divulgació de la Llei 7/1983 i la campanya celebrada l'any 1985 sota el lema "El català, depèn de vostè". Com diu Miquel Strubell, les següents campanyes de la DGPL van significar un "canvi radical d'estil" (Strubell 1992: 188). Després de les grans campanyes de sensibilització, la DGPL va entrar en una fase de

⁴ El creixement experimentat per la plantilla del Departament de Cultura l'any 1996 es deu a la incorporació de les secretaries generals d'Esports i Joventut (416 persones); sense aquesta incorporació, la DGPL, amb 106 membres sobre un total de 939, hauria mantingut la seva participació de l'11%.

campanyes sectorials, dirigides a àmbits concrets, amb més instruments de suport als professionals afectats que no pas aparat propagandístic, que sovint han tingut la col·laboració directa d'altres organitzacions, normalment vinculades al sector afectat.

La campanya sectorial ha caracteritzat l'activitat del Servei de Normalització Lingüística de la DGPL, que des de 1987 també s'ha encarregat de canalitzar una política de subvencions per a iniciatives dirigides a augmentar el coneixement i l'ús social de la llengua catalana, que ha permès la creació i el manteniment de serveis lingüístics en sindicats, organitzacions empresarials, col·legis professionals, federacions esportives, empreses públiques i universitats. Les subvencions també han atès determinades empreses privades perquè augmentessin l'ús del català en els seus productes, com ara les empreses dedicades a la producció videogràfica, les distribuïdores i exhibidores cinematogràfiques, les empreses informàtiques, les empreses de jocs educatius i les dedicades a la producció de materials audiovisuals per a karaoke.

Pel que fa al Servei d'Assessorament Lingüístic, una de les seves activitats principals ha estat el patrocini complet o parcial de cursos de català per a adults, juntament amb el desenvolupament de programes i materials didàctics destinats als adults i la dotació d'aules d'autoaprenentatge. En aquest sentit, una fita destacable va ser l'elaboració d'un curs multimèdia per a no-catalanoparlants titulat *Digui, digui...*, del qual hi ha versions per a estudiants de llengua espanyola, anglesa i francesa. El manual del curs ha estat un dels productes editorials més venuts de tot el Departament de Cultura, i l'any 1997 encara ocupava un dels primers llocs en la llista de vendes. A més de treballar per la difusió del coneixement del català, el Servei ha desenvolupat tasques d'assessorament, que inclouen la creació i el manteniment d'un servei automàtic de consultes per telèfon (el "Telèfon lingüístic") i d'un servei d'informació per videotext ("Linguatex").

Pel que fa al tercer servei de la DGPL, l'Institut de Sociolingüística Catalana, les seves activitats principals han estat la creació i el manteniment d'un Centre de Documentació; la participació, directa o indirecta (per mitjà de subvencions), en investigacions sociolingüístiques de caire divers; i la difusió de dades sociolingüístiques. Segons els càlculs dels *Reports de la recerca a Catalunya*, en el període

1990-1995, la DGPL, per mitjà de l'Institut de Sociolingüística Catalana, va encarregar 32 investigacions per valor de 79.315.000 PTA. El 39,7% de la despesa (31.495.000 PTA) es va invertir en la construcció de l'INUSCAT, un índex d'ús del català; el 19,9% (15.850.000 PTA), en l'estudi de l'ús lingüístic en el món de l'empresa i del comerç; el 17% (14.000.000 PTA), en l'estudi de les actituds de la població envers la legislació lingüística; l'11% (9.500.000 PTA), en la investigació sobre els grups lingüístics de la UE (en el marc del projecte Euromosaic, en el qual l'Institut va tenir una intervenció decisiva), i el 5,4% (4.300.000 PTA), en l'anàlisi del cens lingüístic de 1991. Pel que fa al suport a la investigació, fins l'any 1995 l'Institut va concedir beques destinades a estudis sobre temes de sociolingüística, sociologia del llenguatge i aspectes socials del llenguatge, i des de 1994 convoca premis per a investigacions i treballs de sociolingüística.

Entre 1980 i 1991, es pot dir que l'activitat de la DGPL va oscil·lar entre la mera promoció del català i la planificació estrictament operativa. A partir de 1991, la DGPL va introduir un nou sistema de programació anual de les seves activitats, subdividit en deu programes, en previsió de l'adopció d'un veritable pla estratègic de normalització lingüística.

Aquest pla estratègic, batejat amb el nom de "Pla general de normalització lingüística", va ser elaborat en el si del Consell Social de la Llengua Catalana entre 1991 i 1993, i després dels reajustaments tècnics i polítics pertinents va ser aprovat formalment pel Consell Executiu de la Generalitat el dia 7 de març de 1995. En la seva formulació original, el Pla comprenia tres legislatures (1994-1996, 1997-2000 i 2001-2004), i pretenia esbossar un programa marc per a cada legislatura, dins del qual s'havien de formular els programes anuals dels organismes encarregats de la seva execució. Posteriorment, la idea del "programa marc" va ser abandonada, i hom va retornar a la programació anual. Pel que fa als objectius, el Pla constava d'un objectiu general (una versió de l'objectiu genèric que hem atribuït a la política lingüística catalana) i d'objectius sectorials per a set àmbits d'actuació, que corresponien als àmbits de treball de les set ponències del Consell Social que l'havien elaborat: ús oficial i drets lingüístics; educació, recerca i joventut; mitjans de comunicació i indústries culturals; àmbit socioeconòmic; institucions

sanitàries i socials; relacions culturals i territorials; i difusió de l'estàndard i recerca sociolingüística. Els objectius sectorials, al seu torn, es desglossaven en objectius d'àrea i aquests en objectius específics, que incloïen l'aplicació de mesures inicials concretes per part de diferents "organismes executors".

Cal dir que la posada en marxa del Pla general de normalització lingüística no va suposar cap augment del pressupost de la DGPL ni de la seva dotació humana; en tot cas, va significar una redistribució dels recursos existents en funció dels objectius plantejats, i sens dubte va permetre que, almenys sobre el paper, les activitats de la DGPL i de les altres agències de planificació lingüística rebessin una cobertura estratègica que històricament no havien tingut. En el moment de redactar aquest article, el Pla general era objecte d'una revisió profunda, causada per tres tipus de raons. En primer lloc, es va comprovar que el Pla presentava desequilibris interns: al costat de mesures molt vagues n'hi havia d'hiperconcretes, i també es van detectar repeticions; en segon lloc, es va concloure que la gestió del pla i el seu seguiment eren tasques excessivament complicades; en tercer lloc, es va considerar convenient adequar el Pla als continguts de la Llei 1/1998. A més de la simplificació del Pla, una de les grans preocupacions actuals de la DGPL és el desenvolupament d'un sistema d'indicadors de resultats que siguin útils per al seu seguiment, una missió que ha estat encomanada a l'Institut de Sociolingüística Catalana. En qualsevol cas, és oportú remarcar que aquesta revisió del Pla no es proposa alterar el seu objectiu general ni les seves grans línies estratègiques.

2.2. CPNL

2.2.1. Estructura i funcions del CPNL

El Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) és l'òrgan d'execució territorial de la política lingüística governamental. És un ens públic amb personalitat jurídica pròpia i òrgans propis de govern. Constituït formalment l'octubre de 1988, va començar les seves activitats el 1989. D'aquesta manera culminava un període de col·laboració, iniciat el 1980, entre la Generalitat de Catalunya, 19 ajuntaments i una diputació

provincial que s'havia concretat en els cursos de català per a adults i en els serveis municipals de català.

El CPNL està format per la Generalitat i pels ajuntaments i les entitats locals que lliurement s'hi integrin. Presta els seus serveis de forma descentralitzada per tot Catalunya, a excepció de la Vall d'Aran. Actualment, a banda de la Generalitat, formen part del Consorci 80 ajuntaments, 37 consells comarcals i la Diputació de Girona (les diputacions de Lleida i Tarragona tenen representació en el Ple del CPNL i subvencionen els serveis comarcals de català dels seus àmbits territorials).

L'estructura autònoma del CPNL, unitària i descentralitzada alhora, està formada per uns serveis centrals, ubicats a Barcelona, i per una xarxa de 22 centres de normalització lingüística, distribuïts pel territori segons criteris demolingüístics.

La finalitat del CPNL és impulsar coordinadament a tots els sectors de la societat catalana l'ús del català, especialment en el món socioeconòmic i en el cultural. El seu objectiu últim és aconseguir que el català esdevingui la llengua principal de relació i de treball de Catalunya.

Des dels serveis centrals del CPNL es realitza la gestió comuna dels recursos humans i econòmics, el disseny de la planificació, el seguiment i l'avaluació dels programes anuals d'activitats, la coordinació territorial dels centres i les relacions institucionals del CPNL. La planificació s'executa d'una manera descentralitzada. El CPNL dissenya les seves actuacions en projectes d'actuació anuals, operatius, en el marc del Pla general de normalització lingüística. Els serveis centrals donen orientacions a cada centre perquè aquests decideixin les seves actuacions.

Els públics destinataris de les actuacions del CPNL són els ciutadans (adults principalment) i les organitzacions. El CPNL organitza la seva activitat a partir de serveis generals i programes sectorials. Tots els serveis es dissenyen per ajudar els destinataris a assolir la seva autonomia lingüística i permetre'ls treballar normalment en català.

Els serveis generals del CPNL són l'ensenyament no reglat a adults; l'assessorament lingüístic, per garantir la disponibilitat de models lingüístics; i la dinamització o promoció lingüística, l'objectiu de la qual és aconseguir la implicació participativa de la societat en el procés de normalització.

La dinamització lingüística és l'eix de les actuacions del CPNL. D'acord amb el Pla general de normalització lingüística, les actuacions de promoció del CPNL s'estructuren en programes sectorials que el CPNL aprova cada any, en els quals s'especifiquen les tasques tècniques de suport relacionades amb l'assessorament lingüístic i l'ensenyament del català. Els programes són: administració local; col·legis professionals del món del dret; educació i joventut; mitjans de comunicació; publicitat; arts gràfiques; empreses; autoescoles; comerç i mercats municipals; turisme, hoteleria i restauració; centres sanitaris; entitats esportives; i associacions i col·lectius socials.

El CPNL segmenta les organitzacions tenint en compte les dimensions d'aquestes, la realitat sociolingüística, l'estructura socioeconòmica de cada territori i els recursos de cada centre. Els criteris de selecció de les organitzacions són: el relleu lingüístic de l'activitat, l'ús del català, la permeabilitat lingüística i el lideratge del sector o de l'empresa.

La Generalitat de Catalunya aporta anualment el 65% del pressupost del CPNL; els ens locals, el 35% restant. No obstant això, hi ha localitats que reben altres proporcions d'acord amb la població ponderada de cada localitat, resultat de multiplicar la població real per un índex de dificultat sociolingüística elaborat a partir de les dades del cens lingüístic. El pressupost també rep ingressos procedents de les matrícules dels cursos de català. Des de 1994, el pressupost del CPNL és de "contenció". Amb tot, en el context de la nova Llei de política lingüística, el pressupost del CPNL per a 1998 s'ha incrementat.

Quant als recursos humans, el CPNL té actualment una plantilla de 409 treballadors (368 tècnics de normalització lingüística i 41 administratius). Els tècnics fan tasques d'ensenyament de català per a adults, assessorament lingüístic i promoció del català. També hi ha altres tècnics (informàtics, gerent, recursos humans). El CPNL, a més, disposa d'una plantilla eventual de 250 tècnics contractats entre els mesos d'octubre i juny, que atén la demanda de cursos durant aquests períodes.

La dedicació dels tècnics per àrea de treball és la següent: ensenyament, 47%; assessorament, 27%; i dinamització, 26%. Cada centre de normalització té un director, un coordinador d'ensenyament i un altre de

dinamització-assessorament, a més dels tècnics i del personal administratiu.

La motivació del personal es fomenta mitjançant la informació i la formació. Així, el CPNL edita una circular informativa i una circular tècnica. Respecte a la formació, s'elabora un pla anual intern.

2.2.2. Activitats del CPNL

Les activitats del CPNL poden dividir-se en tres períodes: de 1989 a 1991, de 1992 a 1993 i de 1994 fins a l'actualitat.

1989-1991

Durant aquest període les activitats es van centrar en els serveis permanents que s'ofereixen al conjunt de la població (assessorament lingüístic i ensenyament de català per a adults), en els programes sectorials ordinaris preceptius (Administració local, sector socioeconòmic, sector esportiu), en els programes sectorials ordinaris orientatius (ensenyament escolar, joventut i justícia), en actuacions locals i en els programes especials (policia local, taxi i zones de normalització lingüística intensiva).

1992-1993

Durant 1992 es van incorporar al CPNL més de cinquanta serveis locals nous. De 1992 a 1993, el CPNL va continuar oferint serveis permanents (formació i assessorament lingüístics) i executant programes sectorials.

El CPNL va incidir de manera especial en l'Administració local, per a la qual va elaborar al final de 1991 un model de reglament per a l'ús de la llengua catalana en les administracions locals, que afectava uns 47.000 funcionaris d'ajuntaments. El programa d'intervenció en l'àmbit de la policia local es va generalitzar durant 1992 a la resta de les policies locals de Catalunya.

Pel que fa al món del comerç, el 1992 es va realitzar un estudi sobre una mostra de 5.000 establiments comercials situats a 22 poblacions, amb anterioritat a l'aplicació d'un programa de normalització lingüística del sector. Es van firmar convenis de col·laboració amb 16 associacions de comerciants i gremis de comerç. El 1993 es va dur a terme la campanya de sensibilització "Així es ven".

A partir de 1992, el CPNL també va continuar treballant amb el sector de l'automoció, amb el programa del taxi, amb entitats esportives, món associatiu... Es va iniciar la campanya de sensibilització "El català et serveix", adreçada a l'hoteleria i a la restauració, etc.

Des de 1994

A partir de 1994 es va començar a implantar l'oferta de cursos modulars per a catalanoparlants a tot Catalunya (orientats cap a l'ús social) i el servei d'assessorament lingüístic va prendre un altre matís, més relacionat amb la dinamització lingüística: les revisions de textos es van començar a acompanyar d'un diagnòstic dels déficits observats i de recomanacions per superar-los, amb l'objectiu d'agilitar l'autonomia dels usuaris del servei.

Durant 1994 van continuar els programes d'Administració local, senyalització viària i toponímia, i el CPNL va col·laborar en els programes de normalització lingüística del món jurídic i de les gestories. També van continuar les actuacions en el subsector del comerç i es va estendre la campanya en l'àmbit de l'hoteleria i la restauració. Es va actuar igualment en els sectors de l'automoció, socioeconòmic, informàtic, etc.

Entre 1993 i 1996 mereix destacar-se l'edició dels 14 números de la revista *Viure en català*, element de sensibilització per obrir canals d'intervenció sectorial. Va haver-hi monogràfics dedicats a la publicitat, al món del dret, etc.

A partir de 1995 les actuacions del CPNL es van emmarcar en les directrius del Pla general de normalització lingüística. Durant aquest any val la pena ressaltar les actuacions dutes a terme en el món sanitari i assistencial, i en el sector de les arts gràfiques.

3. Algunes reflexions crítiques

Com hem assenyalat a la secció 1, la política lingüística catalana es proposa convertir el català en la llengua predominant de la vida pública, en un marc legal de doble oficialitat que implica la igualtat dels drets lingüístics individuals. Aquest objectiu programàtic de la coalició nacionalista CiU és compartit en els seus trets essencials per tots els

partits parlamentaris de Catalunya excepte el PP, que des del pas d'Aleix Vidal-Quadras per la seva presidència ha abandonat l'ampli consens en matèria de política lingüística assolit durant els anys vuitanta. El que és més dubtós és si les elits polítiques catalanes, i particularment les nacionalistes, han aconseguit crear un suport *social* decidit per a aquest objectiu programàtic. Des de 1980, les crides a la militància lingüística des del Govern de la Generalitat han estat constants, i el fet que no hagin amainat amb el temps fa suposar que el suport social no es pot considerar assegurat; l'any 1993, per exemple, el president Jordi Pujol declarava que "si l'ús social del català no progressa més, i si malgrat tots els guanys en el camp legal i institucional, i en el camp de l'ensenyament i de la comunicació, que han estat importants, el català segueix essent una llengua amenaçada, en part és degut a aquesta insuficiència de convicció, de voluntat i d'esperit de conseqüència de molts catalans" (*Avui*, 29 d'agost de 1993); en la mateixa línia, en la presentació del Pla general de normalització lingüística, l'aleshores conseller de Cultura, Joan Guitart, va recordar que "la nostra actitud ha de ser d'afirmació constant, de militància activa en favor dels nostres drets lingüístics i d'esforç continuat per no deixar-nos caure en la fictícia comoditat d'utilitzar una altra llengua" (*Pla general de normalització lingüística* 1995: 6).

Per a l'elaboració d'aquest article, no ens ha estat permès de consultar l'estudi d'opinió encarregat per la DGPL l'any 1993 sobre la legislació lingüística a Catalunya, que segurament conté dades interessants per a establir el grau de suport social a la política lingüística de la Generalitat. A les enquestes, la política lingüística de la Generalitat sol obtenir l'aprovació dels ciutadans (un 5,55 sobre 10 a l'enquesta de *La Vanguardia* del mes de març de 1998). Aquestes dades, amb tot, s'han de considerar amb prudència, perquè hi ha altres enquestes que ofereixen resultats molt preocupants per a la legitimació social de la política lingüística: així, en una enquesta sobre les actituds dels consumidors davant l'ús comercial del català feta l'any 1992, es va detectar que el 56,6% dels entrevistats considerava que la Generalitat donava massa importància a la llengua catalana, en relació amb altres problemes que calia solucionar, i el 31,8% va manifestar el seu acord amb l'enunciat "en relació amb la llengua s'ha produït una marginació dels castellanoparlants" (Aguilera i Romaní 1995: 14). Actualment existeixen

grups mínimament organitzats que han elaborat públicament arguments d'aquest estil amb una eficàcia mediàtica notable, la qual cosa afecta negativament la percepció pública de la política lingüística catalana. Malgrat això, no hi ha evidència que la Generalitat tingui una contraestratègia informativa definida, encaminada per exemple a incidir en els líders d'opinió dels diferents sectors de la societat. Ni la DGPL ni el CPNL tenen una política de comunicació pròpia, fonamental en qualsevol organització o empresa de serveis. L'àrea d'informació de la DGPL, adscrita a la Subdirecció General, no es comunica directament amb l'exterior sinó amb el Gabinet de Premsa del Departament de Cultura, d'acord amb la rutina característica de l'organització administrativa de la Generalitat. Pel que fa a la gestió de la imatge, el CPNL ni tan sols disposa d'un manual d'imatge corporativa.

L'altra característica constant de la política lingüística catalana que hem esmentat a la secció 1 és el desig d'implicar activament la societat civil en la consecució dels objectius de catalanització proposats. Aquest desig no s'ha d'entendre com una manifestació de tendències neoliberals, per tal com la política lingüística catalana s'ha basat principalment en la *intervenció* dels poders públics, cosa que sovint li han retret els seus crítics. Sobre aquest particular, es poden fer les observacions següents: en primer lloc, caldria establir fins a quin punt és realista esperar que una política lingüística tan estretament vinculada a l'Administració com la catalana pugui concitar la participació efectiva dels actors socials. En la consideració d'aquest punt, seria important avaluar molt seriosament el funcionament del Consell Social de la Llengua Catalana, teòric fòrum de concertació social de la política lingüística catalana. En segon lloc, caldria determinar quin és el paper del suport financer que ofereix la DGPL en aquest procés de "concertació social", i particularment convindria determinar si l'actual estratègia d'autoresponsabilitzar els actors socials de la seva pròpia normalització pot degenerar en una cultura de la dependència. Fins a quin punt, per exemple, la "col·laboració activa" dels sindicats en el procés de normalització lingüística depèn de la subvenció anual que reben? En tercer lloc, caldria analitzar amb molta cura com s'ha d'harmonitzar la concertació social amb la regulació per a aconseguir la catalanització efectiva dels diferents àmbits. L'experiència diu que la catalanització ha estat limitada en els sectors que no han estat objecte

d'una regulació imperativa. Per exemple, la "concertació social" ha estat poc útil per a catalanitzar mínimament el món de la distribució i l'exhibició cinematogràfiques, i sembla que només la regulació introduïda per la Llei 1/1998 i el Decret 237/1998 permetrà una catalanització significativa d'aquest àmbit. Cal dir que, en general, les empreses de Catalunya presenten un índex de catalanització baix: segons un estudi de 1993, la mitjana d'utilització del català era de 100 en una puntuació màxima de 379, i el 64,7% de les empreses es trobava per sota de la mitjana. En aquest sentit, es podria parlar de sectors empresarials sencers (com la indústria alimentària o la farmacèutica) que han estat pràcticament impermeables a la catalanització, cosa que ha posat en evidència les insuficiències d'una "concertació social" no acompanyada d'algun tipus de regulació imperativa.

Deixem ara de banda les orientacions generals de la política lingüística i centrem la reflexió en les dues agències de planificació descrites en aquest article. Una observació preliminar, que afecta tant la DGPL com el CPNL, es refereix a l'horitzó temporal en què s'emmarquen les seves activitats. Malgrat la vocació *estratègica* del Pla general de normalització lingüística, tant la DGPL com el CPNL continuen programant les seves activitats amb caràcter estrictament anual, un termini òbviament massa curt per a un camp d'actuació tan relacionat amb el canvi intergeneracional com és la planificació lingüística. Bastants dels projectes de totes dues agències haurien de ser estratègics o com a mínim plantejar-se a mig termini, dins del marc d'un Pla general que rescatés la idea del programa-marc per a períodes d'una legislatura.

Una segona observació, que pot semblar trivial, és que l'eficàcia de les agències de planificació lingüística depèn parcialment de la seva dotació humana i financera. Naturalment, no sempre és possible establir amb exactitud quin és l'òptim per a cada organisme, però en el cas de la DGPL es pot afirmar sense vacil·lació que la seva infradotació històrica és evident. Per posar un sol exemple, tenim el fet que la memòria del Departament de Cultura de 1982 va titular l'apartat dedicat a la dotació humana i econòmica de la DGPL amb les paraules "personal i pressupost escassos", i va assenyalar que les 24 persones que aleshores formaven la plantilla de la DGPL constituïen una xifra "esquifida per a les importants tasques que la Direcció General té encomanades" (*Memòria del*

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya maig 1980-desembre 1982: 318). Aquesta insuficiència de recursos humans i financers que ha patit històricament la DGPL també afecta el CPNL. Pot semblar sorprenent parlar d'“insuficiència de recursos humans” en una organització de més de 400 treballadors, però cal recordar que les activitats del CPNL s'adrecen a una multiplicitat d'àmbits i afecten una gran part de la població. A causa de la infradotació econòmica, els pressupostos del CPNL s'han destinat majoritàriament a les despeses de personal, en detriment de les despeses per a activitats d'extensió de l'ús del català o de millora dels recursos tecnològics propis, que són més aviat limitats. A propòsit del CPNL, no es pot oblidar un fet tan significatiu com la vaga que va convocar el seu comitè d'empresa el 18 de desembre de 1996, motivada per “l'oposició del personal a la retallada efectiva de l'aportació de la Generalitat que pot posar en qüestió la viabilitat a mig termini del Consorci” (*Cinc cèntims. Full informatiu del Comitè d'Empresa del Consorci per a la Normalització Lingüística*, desembre de 1996, p. 1).

Sens dubte, el servei de la DGPL més afectat per la infradotació històrica que hem esmentat ha estat l'Institut de Sociolingüística Catalana, que l'any 1986, cinc anys després de la seva entrada en funcionament, segons la directora general de Política Lingüística encara funcionava “amb greus limitacions de mitjans i de personal” (Moll 1988: 129). Tot seguit voldríem comentar de quina manera la precària situació de l'Institut ha afectat negativament dues fases de l'esquema clàssic de planificació lingüística: el *fact-finding* i l'avaluació. Pel que fa al *fact-finding*, sembla clar que, al començament, la política lingüística catalana es va formular sense una base empírica seriosa, i que l'organisme que la podria haver proporcionat no estava en condicions de fer-ho. Pel que fa a l'avaluació, no és clar fins a quin punt l'Institut, que no ha disposat d'indicadors sistemàtics sobre l'ús del català fins als anys noranta, ha complert la seva missió fundacional de mesurar i avaluar el procés de normalització lingüística. Un exemple dramàtic d'aquesta insuficiència històrica el proporciona el fet que la DGPL no hagi arribat a conèixer mai l'impacte de moltes de les seves campanyes. Sobre les primeres campanyes de sensibilització de la DGPL, un testimoni molt expressiu és el de Miquel Strubell, actual director de l'Institut: després de sostenir que les actituds

lingüístiques de la població anaven millorant a mesura que es feien campanyes, Strubell va reconèixer sense embuts que “el que està en dubte [...] és fins a quin punt els canvis actitudinals eren simultanis amb les campanyes, i fins a quin punt n’eren una conseqüència” (Strubell 1992: 187). Més enllà dels defectes en el *fact-finding* i en l’avaluació, també es poden formular dubtes sobre la rellevància pràctica per a la *planificació* d’alguns dels estudis empírics encarregats per l’Institut. La sensació que adquireix l’observador, compartida per algun tècnic de l’Institut, és que determinats estudis empírics no s’han traduït en cap línia d’acció concreta. En aquest sentit, sorprèn que l’índex INUSCAT (en el qual es va invertir un 39,7% de la despesa en recerca del període 1990-1995) s’elaborés al marge de les necessitats específiques del Pla general de normalització lingüística, i que ara calgui adaptar-l’hi.

Els defectes en la fase del *fact-finding*, òbviament, també han afectat l’activitat del CPNL. La majoria d’actuacions del CPNL s’han basat massa en estudis quantitius, en detriment dels qualitatius, que semblen especialment indicats en aquest cas, ja que permetrien adaptar més eficaçment els estudis generals (censos lingüístics, enquestes sectorials, etc.) a les realitats territorials particulars. En definitiva, la correlació d’estudis quantitius i qualitatius podria contribuir a millorar el procés de presa de decisions al CPNL.⁵ Com en el cas de la DGPL, d’altra banda, l’impacte de les campanyes de normalització del CPNL hauria estat més gran amb un coneixement més adequat de la realitat i amb una avaluació efectiva de la consecució dels objectius.

Deixant les qüestions relatives a la infradotació de les agències i a les seves possibles insuficiències en les diferents fases de planificació, una tercera observació que volem fer aquí concerneix la qüestió de si les agències *oficials* com la DGPL i el CPNL són el tipus d’organització més susceptible d’articular la transformació de la realitat sociolingüística.⁶ A

⁵ De manera paral·lela, l’establiment de sistemes de comunicació bidireccional (vies d’arribada de suggeriments, opinions, queixes dels usuaris) seria una forma interessant d’entrada d’informació i crearia una imatge de receptivitat del CPNL a les opinions dels individus i de les organitzacions.

⁶ El CPNL contrasta amb la DGPL per la seva desvinculació de l’estructura organitzativa de la Generalitat, però tant per l’origen del seu pressupost (65% de la Generalitat), la seva cúpula organitzativa (és presidit pel director general

Catalunya, la planificació lingüística té un fort contingut polític, que no és posat en dubte ni pels seus impulsors ni pels seus crítics. En aquest sentit, un retret recurrent que s'ha adreçat a la DGPL és que depengui orgànicament del Departament de Cultura en comptes de dependre del Departament de la Presidència, que permetria visualitzar en l'organigrama de la Generalitat fins a quin punt l'activitat de la DGPL és determinada per directrius polítiques superiors. En canvi, no es coneixen crítiques significatives que hagin posat en dubte el caràcter governamental d'aquesta agència, ni la seva composició funcional. En aquest punt, caldria avaluar en quin sentit una agència totalment integrada en l'organització administrativa del Govern pot ser més efectiva que un altre tipus d'agència, sobretot en un context on els dirigents polítics pretenen concertar la seva política lingüística amb els agents socials.

Com a síntesi d'aquestes reflexions, podem assenyalar que tant el CPNL com la DGPL, com a agències encarregades de desplegar la política lingüística catalana, tenen reservat un paper transcendental en el procés de normalització del català. Les activitats de totes dues (i, per tant, la consecució dels seus objectius) es troba triplement condicionada: per la seva naturalesa "oficial", la seva organització interna, i els seus recursos humans i financers; per les possibilitats que ofereix la legislació lingüística; i, finalment, pel clima social respecte a l'objectiu de la normalització lingüística. En les tres àrees és possible fer progressos. Tenint en compte com és ambiciós el seu objectiu genèric, és indubtable que a la política lingüística catalana, i a les agències que la despleguen, els queda molt de camí per recórrer. Si serà gaire més llarg o gaire més curt que el tram recorregut, només el temps ho dirà.

Albert Branchadell
ilft5@cc.uab.es

Francesc Domínguez
f.dominguez@astrea.es

Referències bibliogràfiques

AGUILERA, M. M. i ROMANÍ, J. M. (1995), *Actituds dels consumidors catalans davant de l'ús comercial del català*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

AYMÀ, J. M. (1998), *Les etapes de la política de normalització lingüística*, Avui, 21 d'agost de 1998.

Dossier de presentació del Consorci per a la Normalització Lingüística, s.l., s.d.

GINEBRA, J. (1992), *La política lingüística al Principat de Catalunya (1980-1992)*, dins I. Mari (coord.), *La llengua als països catalans*, Fundació Jaume Bofill, Barcelona, pàgs. 15-28.

La campanya per la normalització lingüística 1982, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983.

L'ús de la llengua catalana a les empreses de Catalunya, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1993.

MARÍ, I. (1992), *Cap a un nou model de normalització lingüística*, dins I. Mari, *Un horitzó per a la llengua. Aspectes de la planificació lingüística*, Empúries, Barcelona, pàgs. 27-51.

——— (1997), *El Pla general de normalització lingüística de Catalunya: un marc estratègic per a la definició i l'execució de les polítiques lingüístiques*, dins *Actes del Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística/Proceedings of the European Conference on Language Planning*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

Memòria del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya maig 1980-desembre 1982, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983.

Memòria del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya 1983, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1984.

Memòria-Directori 1989-1991, Consorci per a la Normalització Lingüística, Barcelona, 1992.

Memòria 1995, Consorci per a la Normalització Lingüística, Barcelona, 1996.

MOLL, A. (1986), *La llengua catalana durant els deu primers anys des de l'aparició de l'AVUI*, "Avui", 12 de març de 1986.

——— (1988), *Les accions institucionals per la normalització lingüística a Catalunya*, dins R. Alemany (ed.), *Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual*, Ajuntament de Benidorm i Universitat d'Alacant, Benidorm.

Pla general de normalització lingüística. Aprobat pel Govern de la Generalitat el dia 7 de març de 1995, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

PUIG SALELLAS, J. M. (1987), *La situació actual de doble oficialitat lingüística a Catalunya*, dins *Dret lingüístic. Actes del Simposi sobre Dret Lingüístic*, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1989.

RENIU, M. (1990), *Un nou impuls a la política lingüística*, Conferència pronunciada al Col·legi de Periodistes de Catalunya el dia 9 de juliol de 1990.

——— (1995), *La política lingüística a Catalunya: un pas endavant*, dins *IV Jornades de Sociolingüística. La política lingüística a l'Estat espanyol: balanç i perspectives*, Ajuntament d'Alcoi, Alcoi.

Reports de la recerca a Catalunya. La lingüística i les ciències del llenguatge (1990-1995), Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1995.

STRUBELL, M. (1992), *Les campanyes de normalització lingüística de la Generalitat de Catalunya (1980-1992)*, "Revista de Llengua i Dret", 18, pàgs. 181-192.